

Forord

Jeg bor på Bornholm, ikke langt fra Nexø, der er en gammel købstad med en stærk tradition for fiskeri og en stor fiskerihavn, som nu ligger næsten øde hen på grund af krisen i erhvervet.

Havnen består af mange bassiner adskilt af moler. På én af molerne har en kok slået sig ned som restauratør i en bygning, der tidligere tjente maritime formål - med fiskeretter som særlig specialitet. Kokken hedder Truberg og er lidt af en original. Originaliteten spores på bedste vis i den forplejning, som restauranten tilbyder sine gæster. Men han behersker også sproglig originalitet. Et eksempel herpå er restaurantens slogan, der lyder: "Midt i verden - og ude på noget".

Jeg ved ikke præcist, hvad Truberg lægger i dette ordspil. Men måske refererer det første led "Midt i verden" til dén selvforståelse, som folk i Nexø har, om at verdens navle omtrentlig kan lokaliseres til købstadens lille torv - en bedsteborgerlig forståelse, som Martin Andersen Nexø i et erindringsværk hånede befolkningen i barndomsbyen for. Men denne forestilling om at befinde sig i verdens midte inkluderer vel samtidig - i større eller mindre udstrækning - en erkendelse af, at verden omkring én er til. Det andet led "ude på noget" kan opfattes helt konkret som en konstatering af, at spisestedet befinder sig ude på noget, nemlig en havnemole. Men som talemåde betyder udtrykket "ude på noget", at nogen har sat noget på eller i spil.

"Midt i verden og ude på noget" er også denne bogs titel, fordi formuleringen rummer to centrale pointer, som harmonerer med bogens formål, der er at give nogle bud på, hvordan ét menneske kan beskrive et andet menneske på en loyal måde.

Alle mennesker befinder sig midt i verden og er til enhver tid ude på noget. Men den professionelle beskriver kan let komme til at overse denne banale kendsgerning, fordi verden ses med beskriverens sanser, forståelser eller forklaringer - og tager udgangspunkt i dét, han er ude på.

I bogens næstsidste kapitel berettes om en femårig dreng, som hedder Daniel. Daniel er et barn med funktionshæmning. Han har ingen diagnose, men er alligevel stærkt handicappet - formentlig som følge af en massiv hjerneskade.

Som en af de mange specialister, der har undersøgt Daniel, udtrykker det: "Problemet med Daniel er, at man ikke ved, hvad han fejler". Daniel har stort set intet oralt sprog. Derimod har han lært en del tegntilfale, men da også den fysiske udvikling er påvirket af den formodede hjerneskade, udføres tegnene som oftest upræcist og flertydigt. Daniels sproglige og kommunikative udvikling er således markant forsinket - set i forhold til hans levealder.

Daniels omgangsform er som følge af disse funktionsnedsættelser mere kropslig end verbal. Han omfavner eller tager fat i de andre børn, der kan have svært ved at håndtere hans meget direkte kontaktforsøg. Foranstående beskrivelse - som bygger på klip fra Daniels journal - kan måske umiddelbart virke objektiv og rammende. Den udpeger f.eks. Daniels problemer og hans udviklingsmæssige forsinkelse i forhold til vedtagne standarder for normalitet.

Men samtidig efterlader beskrivelsen det indtryk, at Daniel ikke er særlig kompetent, og den giver ingen indsigt i eller forståelse af, hvordan han opfatter verden - eller hvad han er ude på. Og mindst af alt giver beskrivelsen forslag til, hvordan Daniels nære voksne kan give ham det optimale udviklings- og læringsrum i de sociale arenaer, som står til rådighed for ham.

Nærværende bogs ærinde er at indkredse de teoretiske forudsætninger for, at professionelle, der beskæftiger sig med mennesker - ikke mindst inden for det specialpædagogiske område - kan ændre grundlaget for beskrivelsesarbejdet, fra den meget udvendige og fejl-orienterede karakteristik af f.eks. Daniel, til at påfange og synliggøre hans perspektiv, intentioner og kompetencer.

Fordi Daniel er - som enhver anden - midt i verden og altid ude på noget.

Januar 2002
Hans Månsson

Forord v/ Birgit Kirkebæk

"Midt i verden – og ude på noget" er titlen på en bog af Hans Månsson. Titlen præciserer, at vi som menneske altid oplever os som "midt i verden" og oplever verden fra det perspektiv. Der er ingen grund til at tro, at dette forhold er anderledes for børn med handicap.

Bogens fokus er rettet mod, hvad det enkelte barn med handicap er ude på i relation til andre. Hans Månsson har ønsket at indfange barnets relation, fremfor dets præstation isoleret set. Fremfor alene at være optaget af det, vi selv som specialpædagoger traditionelt har været ude på – nemlig at "behandle" individuelle afvigelser fra det såkaldt normale udviklingsmønster – er Hans Månsson optaget af at inddrage pædagogen eller læreren selv som en del af relationen og dermed af barnets udfoldelsesmuligheder og læreprojekt.

Hans Månsson har arbejdet ud fra 10 kvalitetsparametre for sin beskrivelsesmodel, som blandt andet inddrager det kontekstuelle, det interaktionistiske, det intentionelle, det dynamiske og barnets multiple intelligensberedskab. De viste eksempler med brug af modellen virker overbevisende og vil kunne være en stor hjælp i pædagogers og læreres praktiske hverdag. Modellen kan både være en hjælp til skærpet iagttagelse og til en mere omfattende og åben tolkning af barnets kompetencer og intentioner. Jeg tror, den kan bevirke, at mange børn vil opleve sig mere set i deres forsøg på at "være ude på noget" – sammen med andre.

Bogens udgangspunkt teoretisk set er det nye spædbarnsparadigmets kommunikations- og samspilsteorier og ressourceorienteret pædagogik.

En meget velkommen bog.

Birgit Kirkebæk, professor ved Institut for Specialpædagogik, Universitetet i Oslo, formand for VIKOM.

Indholdsfortegnelse

FORORD 7

1. INDLEDNING 9

2. EN DIDAKTISK REFERENCERAMME

- 2.1 Fra et smalt til et vidtfavnende didaktikbegreb 13
- 2.2 Eksempel på en didaktisk relationsmodel 15
- 2.3 Den pædagogiske spiralbevægelse 18
- 2.4 Dannelsesteori 19

3. SPECIALPÆDAGOGIKKEN – SET I LYSET AF DEN ALMENE PÆDAGOGIK

- 3.1 Specialpædagogikkens tidlige udvikling 25
- 3.2 Specialpædagogikkens udvikling i det 20. århundrede 29
- 3.3 Specialpædagogikkens fagteoretiske placering 30
- 3.4 Det særlige ved specialpædagogikken 31
- 3.5 Forholdet mellem pædagog og barn 36
- 3.6 (Special-)pædagogikkens dannelsesideal og indhold 38
- 3.7 Lovgrundlaget inden for småbørnsområdet 41
- 3.8 Sammenfatning 43
 - Læringsforudsætninger 43
 - Rammefaktorer 44
 - Mål 45
 - Indhold 45
 - Læringsprocesser 46
 - Vurdering 46
 - Konklusion 47

4. BESKRIVELSE- OG TESTNINGSMETODIKKEN I DANMARK

- 4.1 Baggrund 50
- 4.2 Kildeafgrænsning 51
- 4.3 Kildeorganisering 53
- 4.4 Præsentation af de enkelte kilder 55
 - Riffbjergorienteringen 55
 - Fragmentorienteringen 61
 - Helhedsorienteringen 63
 - Katalogorienteringen 66
- 4.5 Kildeorganiseringens holdbarhed 68
- 4.6 Temaer i beskrivelses- og testningsmetodologiens udvikling 70
 - Objektivitet og subjektivitet 70
 - Kvantitativ og kvalitativ undersøgelsesmetodik 72
 - Udviklingssyn 75
- 4.7 Forklaringer på forandringer af teori og praksis 78
 - Videnskabsinterne forklaringer 78
 - Videnskabseksterne forklaringer 83
- 4.8 Sammenfatning 85

5. AKTUEL PRAKSIS

- 5.1 Indledning 89
- 5.2 Undersøgelsens baggrund 89
- 5.3 Udvalgte undersøgelsesresultater 90
 - Institutionernes administrative placering 90
 - Børnene 91
 - Beskrivelsesarbejdet 91
 - Faglige samarbejdspartnere 93
 - Involvering af barnets forældre 95
 - Opfangning af barnets multiple intelligenser 97
- 5.4 Konklusioner 100

6. EN HELHEDS- OG UDVIKLINGSORIENTERET BESKRIVELSESMETODOLOGI

- 6.1 Indledning 102
- 6.2 Udvikling 104
- 6.3 Barnets inter- og intrapersonelle verden 110
- 6.4 Kritik af den traditionelle udviklingspsykologi 114
- 6.5 Intelligens 116
- 6.6 Psykologiforståelse og specialpædagogik 118
- 6.7 Barnet med funktionshæmning og de primære omsorgsgivere 119
- 6.8 Barnet med funktionshæmning og specialbørnehaven 120

7. DET VIDENSKABSTEORISKE FELT

- 7.1 Indledning 123
- 7.2 Videnskabsteoretiske positioner eller paradigmer 124

- 7.3 Det positivistiske paradigme 127
- 7.4 Det hermeneutisk-fænomenologiske (fortolkningsvidenskabelige) paradigme 128
- 7.5 Det kritiske (handlingsrettede) paradigme 130
- 7.6 Forskningsmetodologier i modspil og samspil 132
- 7.7 Forskningsmetodologier i modspil 133
- 7.8 Forskningsmetodologier i samspil 135
- 7.9 Trianguleringsbegrebet 138
- 7.10 Sammenfatning og perspektivering 139

8. ET FORSØG PÅ OPERATIONALISERING

- 8.1 Indledning 144
- 8.2 Udviklingsprojektets baggrund og formål 144
- 8.3 Udviklingsprojektets indhold og struktur 146
 - Forprojektet 146
 - Hovedprojektet 146
- 8.4 Beskrivelsesmodellen 148
- 8.5 Daniel - et eksempel 150
- 8.6 Uddybning af og refleksion over beskrivelsesmodellen 158
 - Bemærkninger til skabelonens 1. del 158
 - Bemærkninger til skabelonens 2. del 161
 - Bemærkninger til skabelonens 3. del 163
 - Bemærkninger til skabelonens 4. del 169
- 8.7 Anvendelse og anvendelighed 172

9. VURDERING OG PERSPEKTIVERING

- 9.1 Indledning 176
- 9.2 Helhed 177
- 9.3 Udvikling 179
- 9.4 Særlige problemer 180
 - Tidsforbruget 180
 - Pædagogisk faglighed 182
- 9.5 Afslutning 183

EFTERSKRIFT 184

LITTERATURLISTE 185

STIKORDSREGISTER 200

NAVNEREGISTER 205